

Sonja Delimar – Lidija Novosel

Školski esej i sažetak na državnoj maturi

Priručnik za pisanje školskoga eseja i sažetka
na državnoj maturi iz Hrvatskoga jezika

1. izdanje

2024.

Izdavač

Alfa d. d.

Zagreb, Nova Ves 23 a

Za izdavača

Ivan Petric

Direktorica izdavaštva

mr. sc. Daniela Novoselić

Urednik

Tomislav Fuzul

Recenzenti

dr. sc. Igor Medić

Valentina Šinjori, prof.

Likovno i grafičko oblikovanje

Ivan Herceg

Lektor

Tomislav Fuzul

Fotografije

Adobe Stock

Tehnička priprema

Alfa. d. d.

Proizvedeno u Republici Hrvatskoj, EU-u.

Pregled koncepcije i tumačenje sadržaja priručnika.....	7
Struktura ispita iz Hrvatskoga jezika na državnoj maturi.....	9
I. Sažetak.....	11
Oslobodimo se straha – što je sažetak.....	11
Struktura druge ispitne cjeline: <i>Sažetak</i>	11
Struktura zadatka za pisanje sažetka.....	13
Pisanje koncepta sažetka.....	15
Struktura zadatka za pisanje sažetka – konkretni primjer.....	16
Vrednovanje ispitne cjeline <i>Sažetak</i>	20
Primjer vrednovanja zadatka za pisanje sažetka.....	23
Važne napomene o strukturi, stilu i citiranju u sažetku.....	32
II. Školski esej.....	34
Oslobodimo se straha – što je školski esej.....	34
Struktura treće ispitne cjeline: <i>Školski esej</i>	34
Struktura esejskoga zadatka.....	35
Pisanje koncepta školskoga eseja.....	38
Struktura esejskoga zadatka – konkretni primjer.....	40
Vrednovanje ispitne cjeline <i>Školski esej</i>	45
Primjer vrednovanja esejskoga zadatka.....	47
Važne napomene o strukturi, stilu i citiranju u školskome eseju.....	60
III. Obvezatna djela – esejski zadatci i ogledni primjeri školskoga eseja.....	64
1. Sofoklo, <i>Antigona</i>	66
2. Francesco Petrarca, <i>Kanconijer</i>	72
3. Marin Držić, <i>Novela od Stanca</i>	77
4. William Shakespeare, <i>Hamlet</i>	82
5. Pedro Calderón de la Barca, <i>Život je san</i>	89
6. Ivan Gundulić, <i>Dubravka</i>	96
7. Johann Wolfgang Goethe, <i>Patnje mladog Werthera</i>	102
8. Ivan Mažuranić, <i>Smrt Smail-age Čengića</i>	110
9. Fjodor Mihajlovič Dostojevski, <i>Zločin i kazna</i>	116
10. August Šenoa, <i>Prijan Lovro</i>	123
11. Silvije Strahimir Kranjčević, izbor iz poezije.....	131
12. Vjenceslav Novak, <i>Posljednji Stipančići</i>	136
13. Charles Baudelaire, izbor iz poezije.....	144

14. Antun Gustav Matoš, pripovijetke (<i>Cvijet sa raskršća, Camao, Kip domovine leta 188*</i>).....	149
15. Franz Kafka, <i>Preobražaj</i>	159
16. Antun Branko Šimić, izbor iz poezije.....	166
17. Tin Ujević, izbor iz poezije.....	171
18. Miroslav Krleža, <i>Gospoda Glembajevi</i>	177
19. Vladimir Nazor, izbor iz poezije.....	186
20. Albert Camus, <i>Stranac</i>	192
21. Ivo Andrić, <i>Prokleta avlija</i>	199
22. Ranko Marinković, <i>Kiklop</i>	206
IV. Usporedni esej – primjer esejskoga zadatka i ogledni esej	214
V. Tipične jezične pogreške u školskome eseju i sažetku.....	218
VI. Kako prepoznati tekstove koje je generirao <i>ChatGPT</i>	226
VII. Radionica: Vježbanje argumentacije za pisanje školskoga eseja	230
VIII. Primjeri stilske analize oglednih ulomaka	236
Popis književnoteorijskih i književnopovijesnih pojmova.....	252
Popis korištenih djela s bibliografskim podacima.....	254

Priručnik *Školski esej i sažetak na državnoj maturi* namijenjen je pristupnicima ispitu državne mature iz Hrvatskoga jezika, a pokriva drugu i treću ispitnu cjelinu – *Sažetak i Školski esej*.

Priručnik je također namijenjen nastavnicima u školama, ocjenjivačima školskih eseja i ocjenjivačima na državnoj maturi. Usklađen je s *Kurikulumom nastavnoga predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije*¹ te s novim konceptom školskoga eseja.

Ovaj priručnik ne može zamijeniti čitanje lektirnih djela. Neki njegovi dijelovi neće biti potpuno jasni onima koji ispitna lektirna djela nisu pročitali i nije namijenjen prvomu susretu s ispitnim djelima. On je zamišljen kao repetitorij koji će pristupnicima služiti neposredno prije ispita državne mature kako bi ponovili i utvrdili ono što su već učili i o ispitnim djelima i o traženoj strukturi školskoga eseja i sažetka, koje moraju napisati da bi položili ispit državne mature.

Autorice i Uredništvo

---

1 NN, br. 10/19 (29. siječnja 2019.)

Pregled koncepcije i tumačenje sadržaja priručnika

Ovaj se priručnik sastoji od sljedećih cjelina:

1. Sažetak

U ovome se poglavlju i pripadajućim potpoglavljima teorijski i na primjerima objašnjava struktura sažetka koju zahtijeva novi koncept državne mature. Struktura sažetka i grafički je prikazana, pa je vidljivo u kojemu se dijelu sažetka očekuju koji elementi.

Također, ovdje se navodi i sve što treba znati o načinu vrednovanja sažetka, o tome što i kako treba pisati i na što treba paziti, odnosno koje je pogreške potrebno izbjegavati da bi se sažetak vrednovao što boljom ocjenom.

Donose se i primjeri dvaju zadataka za sažetak, primjer koncepta uz svaki zadatak te gotovi ogledni sažetci koji predstavljaju rješenja tih zadataka, kao i važne napomene o strukturi, stilu i citiranju u sažetku.

2. Školski esej

Ovo poglavlje i pripadajuća mu potpoglavljja sadržavaju teorijsko i praktično tumačenje strukture eseja koju zahtijeva novi koncept državne mature. Struktura je eseja i grafički prikazana, pa je vidljivo u kojemu se dijelu eseja očekuju koji elementi.

Također, navode se svi podatci o načinu vrednovanja eseja, o tome što i kako treba pisati i na što treba paziti, odnosno što je potrebno izbjegavati da bi se esej vrednovao što boljom ocjenom.

Donose se usto i važne napomene o strukturi, stilu i citiranju u školskome eseju.

3. Obvezatna djela – esejski zadatci i ogledni primjeri eseja

Za svako obvezatno djelo propisano *Ispitnim katalogom* za državnu maturu iz Hrvatskoga jezika ovo poglavlje sadržava sljedeće:

- osnovne podatke – predavljanje autora i djela, kratak sadržaj, glavne likove i ideje, stilsku analizu
- primjere polaznih pitanja, odgovore na ta pitanja i argumente
- primjere konkretnih zadataka s polaznim tekstovima
- primjer cjelovitoga oglednog eseja.

Primjeri mogućih polaznih pitanja navode se u tablicama, u kojima su navedeni i podatci o polaznim tekstovima, uz odgovore na pojedino polazno pitanje te primjere argumenata uz svaki zadatak.

4. Usporedni esej – zadatak za pisanje usporednoga eseja

U ovome poglavlju donosi se primjer zadatka za usporedni esej, kao i primjer oglednoga usporednog eseja.

5. Tipične jezične pogreške u školskome eseju i sažetku

Tipične jezične pogreške odnose se jednako i na školski esej i na sažetak, stoga su obrađene u zasebnome poglavlju. Jezične pogreške podijeljene su, prema jezičnim razinama, na pravopisne, morfološke i sintaktičke.

Treba napomenuti da ovaj priručnik nema namjeru biti jezičnim priručnikom, već se u njemu navode tek najčešće i tipične pogreške koje pristupnici čine pišući školski esej i sažetak.

6. Kako prepoznati tekstove koje je generirao *ChatGPT*

Budući da se današnji učenici uvelike, i uglavnom mnogo bolje od svojih nastavnika, u sastavljanju tekstova služe umjetnom inteligencijom (alatom *ChatGPT* i sl.), dobro je uočiti obilježja tako nastalih tekstova radi njihova lakšega prepoznavanja.

7. Radionica: Vježbanje argumentacije za pisanje školskoga eseja

Ova poglavlje donosi primjer radionice na kojoj se s učenicima može vježbati argumentacija za pisanje eseja – od osmišljavanja polaznoga pitanja i biranja prikladnih ulomaka za esejski zadatak do osmišljavanja argumenata prema konkretnome zadatku.

Pokazan je primjer radionice s temom *Hamleta* Williama Shakespearea, ali prema istome konceptu radionica se može primijeniti na svako obvezatno ili izborno djelo koje učenici dobro poznaju.

8. Primjeri stilske analize oglednih ulomaka

S obzirom na to da se u smjernicama esejskoga zadatka od pristupnika traži da razrade i argumentiraju svoju tvrdnju kojom su odgovorili na polazno pitanje tako da argumentacija proizlazi iz sadržajne i stilske analize polaznih tekstova, a iz prakse je poznato da su učenici često nesigurni što se u tome dijelu zadatka očekuje, u ovome poglavlju donose se primjeri stilske analize odabranih oglednih ulomaka iz obvezatnih djela.

9. Popis književnoteorijskih i književnopovijesnih pojmova

Budući da pristupnici u razradi središnje tvrdnje moraju smisleno upotrijebiti književnopovijesne, tematske, idejne i stilske književne odrednice koje su važne za esejski zadatak, a u vrednovanju kategorije *upotreba rječnika* važna je dosljedna i točna upotreba književnopovijesnih i književnoteorijskih pojmova, ovdje se navodi popis važnijih takvih pojmova koji se obično upotrebljavaju u srednoškolskoj interpretaciji književnih tekstova.

10. Popis korištenih djela s bibliografskim podacima

Popis korištenih djela s pridruženim bibliografskim podacima.

Struktura ispita iz Hrvatskoga jezika na državnoj maturi

Ispit iz Hrvatskoga jezika na državnoj maturi sastoji se od triju ispitnih područja, a to su: *Čitanje i književnost*, *Hrvatski jezik* i *Pisanje*, koja se temelje na odgojno-obrazovnim ishodima predmetnoga kurikula. Sva tri ispitna područja imaju i svoja potpodručja, no sam ispit državne mature iz Hrvatskoga jezika sastoji se od triju ispitnih cjelina:

1. *Čitanje, književnost i hrvatski jezik*
2. *Sažetak*
3. *Školski esej*.

Svaka ispitna cjelina ispituje se jednom ispitnom knjižicom.

Ispit nije moguće položiti ako se ne pristupi svim trima ispitnim cjelinama.

1. ČITANJE, KNJIŽEVNOST I HRVATSKI JEZIK

- » 20 zadataka višestrukoga izbora uz polazni književni tekst
- » 10 zadataka višestrukoga izbora uz polazni neknjiževni tekst
- » 12 zadataka višestrukoga izbora o teoriji i povijesti književnosti
- » 15 zadataka višestrukoga izbora o ustroju hrvatskoga jezika
- » 1 zadatak višestrukoga izbora o primjeni ustroja hrvatskoga jezika
- » ukupno: 58 zadataka = 62 boda

2. SAŽETAK

- » 1 otvoreni zadatak pisanja funkcionalnoga teksta – sažetka
- » ukupno: 18 bodova

3. ESEJ

- » 1 otvoreni zadatak pisanja školskoga eseja
- » ukupno: 30 bodova

Ovaj priručnik obrađuje treće ispitno područje ispita iz Hrvatskoga jezika na državnoj maturi – *Pisanje*, čime zahvaća dvije od tri ispitne cjeline, i to drugu – *Sažetak* i treću – *Školski esej*.

I. Sažetak

Oslobodimo se straha – što je sažetak

Sažetak je kratki vezani tekst u kojemu pristupnici svojim riječima reduciraju (skraćuju, sažimaju) polazni tekst otprilike na njegovu trećinu pazeći na to da obuhvate sve njegove bitne dijelove. Pisanjem sažetka pristupnici državne mature pokazuju svoje znanje pisanja jednoga od funkcionalnih tekstova navedenih u predmetnome kurikulumu, pri čemu je važno imati na umu da se na državnoj maturi ispituje pisanje školskoga sažetka, koji se razlikuje od znanstvenoga sažetka po tome što ima vrlo čvrsto zadanu strukturu koja mora slijediti strukturu polaznoga teksta.

Da bi se sažetak na državnoj maturi mogao što objektivnije vrednovati, a objektivno je vrednovanje osnovni zahtjev ispita visokoga rizika kakav je ispit državne mature, piše se prema zadanome obrascu i zadana mu je čvrsta forma. Iako zvuči paradoksalno, upravo je ta čvrsto zadana forma koja se očekuje ono što olakšava usvajanje pravila, odnosno obrasca koji pomaže da se taj sastavak oblikuje.

Ovaj će vam priručnik pomoći u tome da svoj sažetak oblikujete točno s onim elementima koje zadatak zahtijeva i da ih rasporedite tako da dobijete što veći broj bodova.

Struktura druge ispitne cjeline: Sažetak

U drugoj ispitnoj cjelini ispituje se pisanje jednoga od funkcionalnih tekstova navedenih u kurikulumu Hrvatskoga jezika za gimnazije. Ispitnim katalogom za državnu maturu iz Hrvatskoga jezika propisuje se koja se tekstna vrsta ispituje. Na državnoj maturi 2024./2025. piše se **sažetak**.

Pristupnik piše sažetak polaznoga teksta. Procjenjuje važnost informacija te navodi osnovne misli i važne pojedinosti kojima se te misli razrađuju i podupiru. Pristupnik svojim riječima reducira izvorni tekst na njegove bitne dijelove koristeći se ključnim riječima iz polaznoga teksta. Sažetak je objektivan tekst, pa se u njemu ne iznose mišljenja, stavovi i komentari povezani s polaznim tekstom. Sažetak donosi ukupno **18 bodova** i treba imati **200 – 250 riječi**, a piše se **80 minuta**.

Polazni tekst za pisanje sažetka ima sljedeća obilježja:

- neknjiževni tekst
- duljina približno 600 – 800 riječi
- općedruštvena tematika (npr. društvene mreže, reklame, sport, slobodno vrijeme, zdravlje, znanstveno-popularne teme, školovanje i karijera, zaštita okoliša, hrana, suvremene tehnologije)
- izražen jasan autorov stav
- sadržava više od jedne osnovne misli i više pojedinosti kojima se podupiru osnovne misli.

Razrada obrazovnih ishoda koji se ispituju sažetkom:

- odrediti temu teksta
- odrediti namjenu teksta
- odrediti autorov stav
- izdvojiti osnovne misli
- izdvojiti važne pojedinosti kojima se podupiru osnovne misli
- razlikovati važne od manje važnih informacija
- parafrazirati i pisati svojim riječima
- primjenjivati norme hrvatskoga standardnog jezika
- povezati misli u jasan i koherentan tekst.

Pristupnik treba pažljivo pročitati opće upute i upute za pisanje sažetka te zadatak za pisanje sažetka. Pristupnik piše sažetak zadanoga teksta prema smjernicama navedenima u zadatku za pisanje sažetka.

Pristupnik se može koristiti listom za koncept tijekom pisanja, no sažetak **mora** napisati u ispitnu knjižicu za pisanje sažetka.

(prema: *Ispitni katalog za državnu maturu*, NCVVO)

Struktura zadatka za pisanje sažetka

Zadatak kojim se provjerava pisanje sažetka sastoji se od **upute**, **polaznoga teksta** i **smjernica za pisanje sažetka**. Zadani polazni tekst pristupnik treba sažeti svojim riječima i objektivno, ne iznoseći pritom vlastito mišljenje, stavove i komentare.

Obrazac strukture zadatka za pisanje sažetka:

Uputa

Pročitajte polazni tekst. Sažetak oblikujte kao zaokruženu cjelinu s uvodom, razradom i zaključkom. Pazite da Vaš sažetak bude pravopisno, gramatički i leksički točan. U sažetak morate uvrstiti sve smjernice.

Sažetak mora imati 200 – 250 riječi.

Polazni tekst**

*Polazni je tekst nekniževni tekst duljine 600 – 800 riječi, općedruštvene tematike, s jasno izraženim autorovim stavom i s više od jedne osnovne misli, kao i s više pojedinosti kojima se podupiru osnovne misli.

Smjernice za pisanje sažetka

Sažmite polazni tekst svojim riječima:

- tako da navedete opće podatke o polaznome tekstu
- tako da odredite namjenu i temu teksta
- tako da navedete osnovne misli teksta i pojedinosti koje ih podupiru
- tako da odredite autorov stav o temi.

Struktura sažetka

U **uvodu** sažetka navode se **opći podatci** (naslov, ime i prezime autora), **tema** i **namjena*** polaznoga teksta (s kojom je namjenom autor napisao tekst, čemu tekst služi).

*Napomena: Pristupnici katkada napišu *komu* je tekst namijenjen, ali to se ne traži pri određivanju namjene teksta – traži se navođenje toga **čemu** tekst služi, što autor njime želi postići – npr. **informirati** nekoga o nečemu, **educirati**, **poučiti**, **uputiti**, **potaknuti**, **promovirati**, **zabaviti**, **upozoriti**, **kritizirati**... Upravo se neki od tih ili sličnih glagola i očekuju u uvodnome odlomku pristupnikova sažetka.

U **razradi** treba izdvojiti **osnovnu misao iz svakoga odlomka** polaznoga teksta i odabrati važne **podupiruće podatke** za svaku izdvojenu osnovnu misao. Pritome je važno da struktura i logika

sažetka slijedi strukturu polaznoga teksta. Konkretno: **koliko središnjih odlomaka ima polazni tekst, toliko ih mora imati i sažetak!**

Zaključak treba proizići iz onoga što je rečeno u prethodnim dvama strukturnim dijelovima – uvodu i razradi – te u njemu treba odrediti **autorov stav o temi**.**

**Napomena: Autorov stav o temi podrazumijeva da autor nešto može zagovarati, promovirati, poticati, može nešto kritizirati ili njegov stav može biti objektivn, odnosno neutralan prema onome o čemu govori.

Iznimno je važna smjernica koja kaže da tekst treba sažeti **svojim riječima** – pristupnici se služe ključnim riječima i pojmovima iz teksta, ali ne smiju prepisivati cjelovite rečenice. Sažetak moraju napisati svojim riječima.

Iz upute, smjernica i tumačenja proizlazi sljedeća grafička struktura sažetka:

Sažetak	
_____	uvod – opći podatci (naslov, autor), tema i namjena teksta
_____	
_____	
_____	prvi odlomak razrade – osnovna misao i podupirući podatci
_____	
_____	
_____	
_____	drugi odlomak razrade – osnovna misao i podupirući podatci
_____	
_____	
_____	(treći odlomak razrade – ako postoji u strukturi polaznoga teksta! – osnovna misao i podupirući podatci)
_____	
_____	
_____	zaključak – povezan s uvodom i razradom, uključuje autorov stav
_____	
_____	

Napomena: Ovisno o strukturi polaznoga teksta, u sažetku se očekuju dva ili tri središnja odlomka, od kojih svaki sadržava osnovnu misao i odgovarajuće podupiruće podatke.

Pisanje koncepta sažetka

Jedna je od osnovnih preporuka da se prije pisanja na list za čistopis obvezatno sastavi **koncept**. Nikako nemojte pisati sažetak izravno na list za čistopis!

- » Najprije pažljivo pročitajte polazni tekst. Izdvojite naslov, autora i temu, formulirajte namjenu teksta.
- » Tema mora biti formulirana što preciznije. Nemojte kao temu izdvojiti naslov, nego pokušajte temom obuhvatiti cjelovitu glavnu misao teksta.
- » Namjenu formulirate tako da napišete što autor želi postići svojim tekstom, koji mu je cilj. Pritome se koristite glagolima kao što su *informirati, uputiti, educirati, poučiti, potaknuti, promovirati, zabaviti, upozoriti, kritizirati* itd.
- » Nakon toga izdvojite osnovne misli i podupiruće podatke po ulomcima. Odvojite važne podupiruće podatke od nevažnih.
- » Ne zaboravite oblikovati autorov stav u zaključku.

Prema zadanim smjernicama napišite koncept, najbolje cjelovitim rečenicama – sažetak je kratak tekst za koji je jako važno da broj riječi ne prelazi donju (180) ili gornju (275) granicu, pa u konceptu svakako provjerite broj riječi u svojem sažetku.

Prilikom pisanja koristite se veznim sredstvima na razini teksta – konektorima, kao što su *dakle, prema tome, s obzirom na to, naime, međutim, drugim riječima, s jedne strane, s druge strane, također, primjerice, naprimjer, usprkos tomu, unatoč tomu, osim toga, uza sve to* itd.

Pazite na to da stil pisanja bude objektivan – nemojte pisati u 1. licu!

Sažetak koji ima **manje od 180** ili **više od 275** riječi boduje se s **nula bodova**.

Važno je da u konceptu provjerite i strukturu svojega sažetka i utvrdite sadržava li ona sve tražene elemente:

- » u **uvodu** – opće podatke (naslov, autor), temu i namjenu teksta
- » u **središnjemu dijelu (razradi)** – ovisno o strukturi polaznoga teksta, dva ili tri ulomka, od kojih svaki sadržava osnovnu misao i podupiruće podatke
- » u **zaključku** – autorov stav.

Kada ste sastavili koncept, provjerite još jednom zadovoljava li sve smjernice i je li broj riječi u zadanim okvirima.

Nakon toga prepisite ga u čistopis.

Struktura zadatka za pisanje sažetka – konkretni primjer

Uputa

Pročitajte polazni tekst. Sažetak oblikujte kao zaokruženu cjelinu s **uvodom**, **razradom** i **zaključkom**. Pazite da Vaš sažetak bude **pravopisno**, **gramatički** i **leksički točan**. U sažetak morate uvrstiti sve smjernice.

Sažetak mora imati **200 – 250** riječi.

Polazni tekst²

Velimir Grgić, *Teorije zavjere 21. stoljeća*

Zavjere uistinu jesu svuda oko nas. Možda ne u razmjerima i onako kako bi „teoretičari zavjere“ to htjeli i zamišljali, ali otkada je ljudi, politike i gospodarstva, zavjere su dio ljudske prirode, pa tako i političkog i gospodarskog svijeta. Teza je da postoji tajni plan skupine ljudi kojima je cilj učiniti nešto načelno nezakonito i uglavnom štetno po opću populaciju. Problem je taj što teoretičari zavjere u svemu vide teorije zavjere pa svoj model šire do granica potpune iracionalne psihoze. No, zašto je danas tih ljudi i teorija toliko puno?

Uzmimo za primjer *false flag* operacije, koje unatoč tomu što tvore gradivno tkivo ogromnog dijela popularnih teorija zavjera, nisu njihova izmišljotina. Taj se pojam u engleskom govornom području upotrebljava za stvarne tajne vojne i špijunske *operacije pod lažnom zastavom*, tj. one akcije koje poduzima jedna strana (vlada, tvrtka, organizacija), s time da se krivica pripisuje drugoj. Još 1788. godine kostimografima Švedske kraljevske opere zapovjeden je šivanje ruskih vojnih odora. Švedska vojska odjenula se u Ruse i napala vlastitu graničnu postaju u Puumali 27. lipnja 1788., što im je poslužilo kao povod za objavu rata i napad na Rusiju. Japanci su 1931. prouzročili Mukdenski incident miniranjem željeznice u Mandžuriji, optužili za to kineske disidente pa okupirali regiju. Incident u Gliwici oglosio je početak Drugog svjetskog rata: njemačke trupe lažirale su napad poljskih nacionalista i tako opravdale invaziju Poljske. Pa i Amerika je krenula u Vijetnamski rat na konto *false flaga* – 4. kolovoza 1965. američki ratni brod pucao je na sjevernokorejske čamce koji su prvi ispalili torpeda. Samo je dio ove rečenice istinit – Amerikanci jesu pucali, ali vijetnamski brodovi nisu postojali. Laž je u konačnici razbukkala jedan od najkrvavijih ratova druge polovice 20. stoljeća.

Zbog svega toga jasno je zašto je ponekad teško znati što je istina, a što laž i komu na kraju vjerovati, a ljudi imaju potrebu za razumijevanjem stvarnosti. Buka u informacijskom kanalu koju danas stvaraju mediji može razbuktati psihozu čak i stabilnoj osobi. „U mračnom svijetu skrivene moći ne možete očekivati da će sve imati smisla. Besmisleno je pokušavati shvatiti značenje i razlog zašto se nešto dogodilo jer to će uvijek biti prikriveno. Vi ste samo pokušali pronaći uzorke“, govorio je britanski dokumentarist Adam Curtis u svom serijalu

---

² Polazni je tekst, da bi bio u skladu sa zahtjevima strukture polaznoga teksta, prilagođen prema: Grgić, Velimir, *Teorije zavjere 21. stoljeća*, MEDIA BAR d. o. o., Zagreb, 2021.

Can't Get You Out Of My Head (Ne mogu te izbaciti iz glave) emitiranom na BBC-u, koji se 2021. pozabavio i teorijama zavjere. Kada govori o uzorcima, Curtis zapravo govori o apofeniji, osnovnom mehanizmu epidemije teorija zavjera. Apofenija je kognitivni fenomen uočavanja veza u nasumičnim, nepovezanim ili besmislenim podacima. „Spajanje točaka“ jedna je od istražiteljskih metoda kojima se ponosno služe teoretičari zavjere, pritom zaboravljajući na zamku uma koja spajanje točaka u jednu veličanstvenu Indrinu mrežu uzroka i posljedica često zapakira u običan privid, iluziju reda. Ljudi u osnovi „spajaju točke“ tamo gdje se veze ne bi trebale spajati. Kada imamo ogromnu količinu informacija u optjecaju, a dijelovi informacija često su u proturječju, vjerojatnije je da će ljudi vidjeti iluzorne uzorke. Zbog problema kognitivne disonance, traži se smisao u besmislenim podacima i na taj način teoretičari zavjera pronalaze potvrdu za svoja uvjerenja.

Još nešto, grandiozne teorije zavjera zapravo su savršen bijeg od odgovornosti, k tomu i zabavan. Korupcija jest stvarna, a u društvu gdje nestaje povjerenje u tradicionalne institucije jer korupcija postaje tako očita i sveprisutna da je se normalizira, vakuum spremno puni mašta puna teorija zavjera. Prva žrtva toga jest istina. A onda i zdrav razum. Svijet teorija zavjera je Veliki hadronski sudarivač informacija u kojima se ping-pongaju čestice istine, laži, povijesti, ludila, komedije, tragedije, znanstvene fantastike i beskrupuloznih kontraobavještajnih operacija, stvarajući paralelne svemire koji su se, naročito posljednjih godina, počeli prelijevati u naš, uzrokujući rastakanje granica stvarnosti i fikcije. Korupcija, ozbiljni kriminal, klijentelizam i nepotizam postoje svud oko nas, štoviše, toliko blizu svakomu od nas da bi riskantni aktivistički pothvati organiziranih pojedinaca jedini mogli obrisati sjaj od janjetine na podbradcima parazita koji razaraju državu i društvo na svim razinama, od općinskih i županijskih do državnih i međudržavnih. Ali tko će se time zamarati? Lakše je čamiti na društvenim mrežama čitajući o apokalipsi, tajnim društvima, reptilima i hologramima. Tako možemo njegovati taj ugodni osjećaj da sudjelujemo u borbi protiv nepravde mijenjajući svijet s jednom rukom u čipsu, a drugom na mišu i *YouTube* ikoni za *play*.

Puno je kognitivnih fenomena i psiholoških mehanizama koji omogućuju teorijama zavjere pretvorbu u svojevrsni „virus uma“. One su popularne jer ljudima serviraju brza, lako prihvatljiva objašnjenja za probleme na koje inače nemaju jednostavan odgovor i rješenja. A je li neka teorija zavjere istinita, to je uglavnom na povijesti da odluči, odnosno na povjesničarima i na novinarima koji moraju sve dokumentirati, razmotriti svjedočanstva i doći do relevantnih zaključaka.

(773 riječi)

Smjernice za pisanje sažetka

Sažmite polazni tekst svojim riječima:

- » tako da navedete opće podatke o polaznome tekstu
- » tako da odredite namjenu i temu teksta
- » tako da navedete osnovne misli teksta i pojedinosti koje ih podupiru
- » tako da odredite autorov stav o temi.

KONCEPT

UVOD	
opći podatci: autor i naslov polaznog teksta	<ul style="list-style-type: none"> – Velimir Grgić – „Teorije zavjere 21. stoljeća”
tema	– uzroci brojnosti suvremenih teorija zavjere
namjena	– autor želi objasniti zašto danas postoji toliko teorija zavjere

RAZRADA	
<p>1. odlomak – osnovna misao</p> <p>Mnoge se teorije zavjere pozivaju na operacije „false flag”, odnosno akcije koje poduzima neka vlada, tvrtka ili organizacija da bi krivicu pripisala nekome drugom, a koje su stvarne.</p>	<p>podupirući podatci</p> <ul style="list-style-type: none"> – brojne vojske lažirale su napade na sebe i iskoristile to da bi napale nekoga drugog – Švedska vojska odjenula se u Ruse i napala vlastitu graničnu postaju – Japanci su minirali željeznicu u Mandžuriji i optužili za to kineske disidente pa okupirali regiju – njemačke trupe lažirale su napad poljskih nacionalista i tako opravdale invaziju na Poljsku – Amerika je krenula u Vijetnamski rat nakon izmišljenoga vijetnamskoga napada na svoje brodove
<p>2. odlomak – osnovna misao</p> <p>U ogromnoj količini informacija teško se snaći, pa ljudi svoju potrebu za redom ispunjavaju apofenijom – uočavanjem veza u nasumičnim podacima.</p>	<p>podupirući podatci</p> <ul style="list-style-type: none"> – u moru informacija lako je postati psihotičan – ljudi osjećaju potrebu za povezivanjem informacija na razumljiv način – često zapadaju u zamku uma koji spaja uzroke i posljedice u privid reda, na iluzoran način
<p>3. odlomak – osnovna misao</p> <p>Teorije zavjere pružaju i bijeg od stvarnosti.</p>	<p>podupirući podatci</p> <ul style="list-style-type: none"> – teorije zavjere zabavne su – u društvu nestaje povjerenja u tradicionalne institucije – internet briše granicu između stvarnosti i fikcije – stvarni aktivizam protiv korupcije i nepravde opasniji je od privida sudjelovanja u borbi protiv nepravde iz udobnosti doma na internetu

ZAKLJUČAK	
povezanost s uvodom i razradom te autorov stav	Autor na duhovit, ali objektivan način iznosi različita objašnjenja velikoga širenja teorija zavjere i ne zauzima unaprijed stav protiv svake teorije jer misli da tek povijest, odnosno povjesničari, o njima mogu utvrditi pravu istinu.

Ogledni primjer sažetka

uvod – opći podatci (naslov, autor), tema i namjena teksta

prvi odlomak razrade – osnovna misao (Mnoge se teorije zavjere pozivaju na operacije „false flag“, koje su stvarne.) i podupirućí podatci

treći odlomak razrade – osnova misao (Teorije zavjere pružaju bijeg od odgovornosti, zabavne su i bezopasne.) i podupirućí podatci

Autor Velimir Grgić u tekstu „Teorije zavjere 21. stoljeća“ bavi se temom raširenosti današnjih teorija zavjere i želi objasniti neke od uzroka njihove brojnosti.

Mnoge se teorije zavjera pozivaju na operacije „false flag“, odnosno akcije neke vojske, vlade, tvrtke ili organizacije kojima je cilj krivicu pripisati nekomu drugom, a koje nisu izmišljene. Iz povijesti je poznato da su brojne vojske lažirale napade same na sebe i iskoristile to da bi napale nekoga drugog: Švedska vojska u ruskim uniformama napala je vlastitu graničnu postaju, Japanci su za napad na sebe optužili Kineze pa ih okupirali, Nijemci Poljsku, a Amerika je tako opravdala Vijetnamski rat.

Budući da se u ogromnoj količini danas dostupnih informacija teško snaći i lako je izgubiti razum i orijentaciju, ljudi svoju potrebu za redom ispunjavaju apofenijom – uočavanjem (nepostojećih) veza u nasumičnim podacima. Pritome često zapadaju u zamku uma koji spaja uzroke i posljedice na iluzoran, a ne istinit način.

Osim toga, autor navodi da teorije zavjere pružaju i bijeg od odgovornosti i zabavnije su od stvarnoga aktivizma, koji bi bio opasan. U društvu u kojemu nestaje povjerenje u tradicionalne institucije teorije zavjere stvaraju privid sudjelovanja u borbi protiv nepravde iz udobnosti doma na internetu.

Autor na duhovit, ali objektivan način iznosi različita objašnjenja velikoga širenja teorija zavjere i ne zauzima unaprijed stav protiv svake takve teorije jer misli da tek povijest, odnosno povjesničari, o njima mogu utvrditi pravu istinu.

(231 riječ)

vezna sredstva

– budući da, osim toga

drugi odlomak razrade

– osnovna misao (Ljudi svoju potrebu za redom ispunjavaju apofenijom.) i podupirućí podatci

zaključak – povezanost s uvodom i razradom, uključuje autorov stav

Vrednovanje ispitne cjeline Sažetak

Sažetak se boduje s **9 bodova**. Postupkom ponderiranja taj se broj množi s dva te je moguće ostvariti ukupno **18 bodova**. Sažetak treba imati **200 – 250 riječi**. Sažetak se vrednuje s obzirom na sljedeće tri sastavnice:

1. sadržaj
2. organizaciju teksta i stil
3. jezičnu točnost.

U svakoj je sastavnici moguće ostvariti najviše **3** boda.

Sažetak se **neće vrednovati**:

- » ako pristupnik nije odgovorio na zadane smjernice
- » ako nema dovoljan broj riječi (dopušteno je odstupanje **10 %** od donje granice zadanoga broja riječi)
- » ako ima prevelik broj riječi (dopušteno je odstupanje **10 %** od gornje granice zadanoga broja riječi)
- » ako je sažetak napisan potpuno nečitkim rukopisom
- » ako je sažetak napisan velikim tiskanim slovima.

Također, sažetak se **neće vrednovati**, odnosno vrednovat će se s **nula bodova**, ako je veći dio **prepisan iz polaznoga teksta**, tj. ako polaznik **nije napisao sažetak svojim riječima**, nego ga je sastavio od rečenica iz teksta.

Tablica 1. Ljestvica za bodovanje sažetka (*Ispitni katalog za državnu maturu, NCVVO*)

BROJ BODOVA	SREDIŠNJA TVRDNJA
3	Navedeni su opći podatci o tekstu (ime autora, naslov teksta). Određeni su tema i namjena teksta te autorov stav o temi. Izdvojene su osnovne misli i važne pojedinosti kojima se podupiru osnovne misli. Ne navode se suvišne pojedinosti. Osnovne su misli oblikovane vlastitim riječima, a samo su ključne riječi prenesene iz polaznoga teksta.
2	Navedeni su samo neki opći podatci o tekstu. Tema, namjena i autorov stav određeni su vrlo općenito. Izdvojene su samo neke osnovne misli i samo neke važne pojedinosti kojima se podupiru osnovne misli. Neke su pojedinosti navedene kao osnovne misli ili je navedeno mnogo suvišnih pojedinosti. Osnovne misli djelomično su oblikovane vlastitim riječima. Uz ključne riječi iz polaznoga teksta preneseni su i drugi izrazi.
1	Tekst je prepričan bez sažimanja. Navedeni su samo neki opći podatci o tekstu. Tema, namjena i autorov stav nejasno su određeni. Izdvojena je samo jedna osnovna misao i niz nepovezanih i nevažnih pojedinosti. Osnovna misao ili misli uglavnom su oblikovane riječima izravno prenesenima iz polaznoga teksta.
0	Ne određuje se tema, namjena teksta i autorov stav i ne izdvaja se nijedna osnovna misao. Navedene su uglavnom nevažne pojedinosti. Veći dio sažetka prepisan je iz polaznoga teksta.